

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі проаналізовано основні тенденції функціонування української мови в сучасному культурному просторі – в кінопрокаті, на радіо, телебаченні, у книговидавництві тощо. Визначено сучасні особливості використання української мови у громадських закладах.

Ключові слова: українська мова, сфера функціонування, культурний простір, телебачення, радіо, кінопрокат, книговидавництво.

Abstract

The main tendencies of the Ukrainian language functioning in the modern cultural space are analyzed in the work - in film distribution, on radio, television, in book publishing, etc. Modern features of the use of the Ukrainian language in public institutions are determined.

Key words: Ukrainian language, sphere of functioning, cultural space, television, radio, film distribution, book publishing.

Вступ

Тема функціонування української мови в нашій країні не втрачає актуальності. Особливо активно її обговорювали після прийняття законопроекту № 5670-д «Про функціонування української мови як державної», який Верховна Рада України ухвалила в другому читанні 25 квітня 2019 року. Серед іншого, він регулює функціонування української мови в медіа, кінематографії, книговидаванні та рекламі. Та, на думку окремих експертів, цей закон навпаки прискорив русифікацію в країні.

Мета дослідження – проаналізувати основні тенденції функціонування української мови в сучасному культурному просторі – в кінопрокаті, на радіо, телебаченні, у книговидавництві тощо.

Результати дослідження

Станом на сьогодні 66% громадян України вважають, що українська має бути єдиною державною мовою. А кількість прихильників ухваленого закону про мову (59%) удвічі перевищує кількість його противників (27%) [1].

Маємо змогу проте констатувати, що протягом останнього року українська мова послабила позиції на телебаченні та у сфері послуг. Після значного зростання частки української мови на телебаченні 2019 року громадський моніторинг зафіксував зворотній процес – русифікації провідних телеканалів. Така ж тривожна тенденція і в сфері послуг, де частка російської мови також дещо зросла [1].

Українські культурні й громадські діячі, учені давно звернули увагу на цю проблему. Серед і них В. Кулик, доктор політичних наук, провідний науковий співробітник відділу етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Він оприлюднив соціологічне опитування та висловив свою думку щодо результатів. «Мовна ідентифікація – це те, чого люди хочуть, а мовна практика – те, чого вони можуть досягти у суспільстві, де у багатьох сферах все ще панує чи рівною мірою вживається російська мова. Громадяни хочуть більше української мови, ніж є реально. Вони набагато більше готові до

українізації, ніж її проводить влада», – підкреслив Володимир Кулик [2]. Тому більшість українців підтримує зростання частки української мови на телебаченні, однак на практиці відбувається зворотній процес [5].

С. Стуканов, координатор проєкту «Становище української мови», та Т. Шамайда, співкоординатор руху «Простір свободи», організували презентацію аналітичного огляду «Становище української мови у 2019 році», під час якої обговорили найактуальніші питання цієї теми [5].

Проаналізуємо основні тенденції щодо вживання української мови за сферами функціонування.

Телебачення. Понад два роки в Україні діє закон про мову телевізійного ефіру, згідно з яким 75% контенту на загальнонаціональних телеканалах має транслюватися українською мовою. Однак частка української мови у прайм-тайм провідних телеканалів за рік зменшилася з 64% до 40%, а російської – зросла з 7 до 27%. Решту часу займають двомовні російсько-українські програми. Такий регрес можливий через компромісні формулювання в законі «Про телебачення і радіомовлення», які створюють лазівки для русифікації телефіру [3].

Радіо. На радіо ситуація краща, згідно з матеріалами огляду, 56% усіх пісень, які лунають в ефірі загальнонаціональних радіостанцій, є українськомовними. Більш того, радіопрограми 90% часу ведуть українською мовою. «Обидва показники зросли за рік і значно перевищують встановлені законом квоти (35% для пісень і 60% для мови ведення). Можна констатувати, що українська мова стала природною для радіоефіру в усіх регіонах країни», - констатують автори дослідження [1].

Книговидавництво і преса. Українська мова зміцнила позиції в освіті та книговидавництві. Частка газет, що видають українською мовою, становить 33% від сумарного тиражу. Водночас кількість українськомовних книг зростає як в абсолютному, так і у відносному вимірах і становить 85% від сукупного накладу. Варто відзначити, що за останній рік кількість найменувань і тираж виданих в Україні книг помітно зріс [3].

Кінопрокат. З 374 фільмів, що вийшли в прокат у січні-вересні 2019 року, 47 зняті в оригіналі українською мовою, 194 дубльовані, а 152 – озвучені з іноземної мови на українську. 78 фільмів мають українські субтитри. Якщо рахувати за фільмокопіями, з 29159 фільмокопій, які були в прокаті у січні-вересні 2019 року, 81% - дубльовані українською, понад 8% - копії фільмів, знятих українською в оригіналі. Український кінопрокат вже кілька років поспіль залишається майже цілковито українськомовним. Причому російська мова частіше трапляється у двомовних фільмах українського виробництва, ніж у іноземних фільмах, які переважно дублюють або озвучують українською мовою [4].

Освіта. Частка школярів, які здобувають освіту українською мовою, за рік зросла з 91 до 92%, а частка першокласників - із 95 до 96%. У семи областях України українською мовою навчаються 100% першокласників. У багатьох формально українських школах, особливо на Сході та Півдні країни, освітній процес, особливо за межами уроків, начання здійснюється російською. Ще більшою мірою це стосується й закладів позашкільної освіти (особливо музичних та спортивних шкіл) [4].

Заклади харчування й торгівлі. За підсумками моніторингу кафе і ресторанів у 26 містах (усі обласні центри, крім окупованих, а також Кривий Ріг, Маріуполь, Краматорськ та Северодонецьк) лише 37% закладів харчування мають українську вівіску, лише в 75% є меню українською і тільки в 51% закладів персонал обслуговує українськомовних клієнтів українською мовою [1].

Як і раніше, зберігається тенденція, згідно з якою в магазинах обслуговування українськомовних клієнтів українською мовою забезпечується ще гірше, ніж у закладах харчування. Українськомовному покупцеві відповідали українською мовою в 47% магазинів. В магазинах частіше використовують вівіски українською мовою, ніж у закладах харчування.

Загалом самі ж українці українську мову називають рідною дедалі більше – 68%. Це на 10% більше, ніж 5 років тому. Мовна практика дещо відстає від мовної ідентифікації. Однак значна частина українців, особливо у великих містах, не спілкується українською мовою. 46% українців спілкуються вдома завжди або переважно українською мовою, 28% - російською мовою [4].

Висновки

Отже, аналіз основних сучасних тенденцій функціонування української мови дав підстави стверджувати, що її поширення не є послідовним та рівномірним, а тим паче не є всеохопним. Кінопрокат, освіта, книговидавництво та радіо з цього погляду вдосконалюються та сприяють тому, аби українці справді вважали українську мову рідною та загальноживаною. З іншого боку, частка російської мови на телебаченні порівняно зросла. Ситуація в громадських закладах, закладах харчування та торгівлі подекуди погіршується. Тому перспективою подальших досліджень має стати детальніше вивчення й моніторинг функціонування української мови з метою подолати загрозові тенденції і утвердити українську мову в усіх сферах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стан української мови .Щорічний моніторинг. URL: https://texty.org.ua/articles/97860/Stan_ukrajinskoji_movy_Shhorichnyj_monitoryng_pisla_splesku-97860/.
2. Прес-центр УКМЦ. URL: <https://uacrisis.org/uk/62143-ukrayinska-mova>.
3. Інфопростір /Новини/ URL: <https://detector.media/infospace/article/172285/2019-11-09-ukrayinskoyu-vdoma-spilkuyutsya-46-ukrainsiv-rosiiskoyu-28-doslidzhennya/>.
4. Становище української мови в Україні у 2019 році .Аналітичний огляд, URL: <http://dobrovol.org/files/2019/mova-2019.pdf>.
5. Новинарня.Становище української мови за рік поліпшилося. URL: <https://novynarnia.com/2017/11/09/stanovishhe-ukrayinskoyi-movi-za-rik-polipshilosya-infografika-do-svyata/>.

Коломієць Вікторія Іванівна — студентка групи Л-19б, факультету менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail : kolomietsvika16@gmail.com;

Радомська Людмила Анатоліївна — кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Kolomiets Viktoriya Ivanivna — Department of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : kolomietsvika16@gmail.com;

Radomska Liudmyla Anatoliyivna — Cand. Sc. (Eng), Assistant Professor of the Department of Linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.